

Sivēns. Betons.

Tautastērps

Protesti latviešu gaumē

Demonstrācija pie Kanādas parlamenta Otavā 1986. gada 10. jūlijā.

Ar sarkanu lenti apsiets ruksis Hruščova sagaidītāju pulī, betona klučos iemūrēti cilvēki un milzīgs plakāts Madrides stadionā. Tik radoši un drosmīgi par Latvijas okupāciju pasaulei stāstīja trimdas latvieši.

Protesti un demonstrācijas pret Krievijas izraisīto karu un nežēlīgajiem noziegumiem Ukrainā pārsteidz ar izdomu un drosmi. Tā nav ierastā stāvēšana ar plakātu. Pie Krievijas vēstniecībām kaudzēm krauj elektrotehniku, norādot uz krievu karavīru marodierismu Ukrainā. Uz ielas sasieta rokām guļ cilvēki, atgādinot par civiliedzīvotāju nežēlīgajām slepkavībām Bučā. Igaunijā, Lietuvā un Latvijā pie Krievijas vēstniecības stāv sievietes apakšveļā, ar sarkanu krāsu aplietām kājām un maisu galvā, neļaujot aizmirst Ukrainas sieviešu un bērnu izvarošanu.

Šodienas notikumi rezonē ar pagājušā gadsimta protestiem, kad trimdas latvieši visā pasaulē pievērsa vietējās sabiedrības, preses un politiķu uzmanību Baltijas valstu okupācijai. Latvieši ir protestējuši tik oriģināli! Turklāt par Latvijas brīvību līdzvērtīgi cīnījās gan sievietes, gan vīrieši – nebija tā, ka latvju vīri iet demonstrācijās, bet sievas mājās stāv pie putras katla.

«Nav jēgas rīkot demonstrāciju, ja tas netiek atspoguļots presē,» uzsver muzeja *Latvieši pasaulē* valdes locekle Ieva Vītola. Demokrātiskās valstīs, kur dažādas demonstrācijas ir

ikdiens, jāizdara kaut kas īpašs, lai protestu ievērotu. Latviešu jauniešiem tas izdevās.

Ieēlots ruksis Stokholmā

Lūk, kāds košs stāsts. Kad 1964. gada sākumā Zviedrijas valdība uzaicināja uz Stokholmu PSRS vadītāju Nikitu Hruščovu, latviešu jaunieši gribēja paust savu nepatiku. Ar politisku rezolūciju būs par maz – jādara kas neprātīgs! Bija dzirdēts, ka sieviešu komunistu kongresā Kanādā palaistas baltās pelītes

un dāmas spiegdamas lēkušas uz galdiem. Kāds kustonis piestāvētu Hruščovam? Sivēns! Jo sivēns saka *hru, hru* – tieši tā, kā sākas Hruščova uzvārds! Zviedrijas latviete Vija Freimane grāmatā *Nyet Nyet Soviet. Stāsti par latviešu politiskajām demonstrācijām trimdā* atceras, kā nopirkuši žirgtu sivēnu un tas nakšņojis salmos viņas vannasistabā. Nākamajā dienā, 23. jūnijā, ruksis labi dūšīgi iesmērējuši ar eļļu, uz sāna uzzīmējuši Hruščova seju, ap vēderu apsējuši sarkanu lenti un palaiduši netālu no Zviedrijas valdības mājas, kur cilvēki jau gaidīja Hruščovu.

Policisti metās sivēnu ķert, bet tas – veikls, nobijies un slidens, kā jau ar eļļu iesmērēts. Lai neparasto notikumu atspoguļotu presē, latviešiem līdzī bija fotoaparāts un tapa vairākas unikālas bildes. Tās Vija aiznesa Stokholmas lielākajai rīta avīzei *Dagens Nyheter*, kas fotogrāfijas izplatīja ne

vien visai Zviedrijas, bet arī ārzemju presei. Cerētā uzmanība bija pievērsta, bet ar to sivēna stāsts nebeidzās. Par jūnija traci ar sivēnu Vijai novembrī bija tiesa par sabiedriskā miera traucēšanu, un tā atkal piesaistīja preses uzmanību. Prokurors Vijas apsūdzību argumentēja ar dzīvnieku

Policists ķer sivēnu Stokholmā.

MĀCĀMIES PROTESTĒT NO TRIMDAS LATVIEŠIEM!

4. maijā plkst. 16 Dzelzceļa vēstures muzejā atklāj izstādi *NYET, NYET, SOVIET! Politiskie protesti un demonstrācijas ārpus Latvijas 1945–1991*. Tajā apkopota trimdas latviešu politisko protestu un demonstrāciju pieredze un praksē pārbaudīti ieteikumi, kas derēs kā rokasgrāmata mūsdienu protestiem – padomāt par apģērbu, likt lietā izdomu, izdomāt intriģējošu saukli, demonstrēt savu nostāju arī ikdienā, bet – pats galvenais – iegūt preses uzmanību. Izstāde būs skatāma līdz 23. jūlijam. Izstādē būs skatāmi muzeja un pētniecības centra *Latvieši pasaulē* krājuma priekšmeti: demonstrāciju plakāti, lozungi, apģērbi, rekvizīti, arī krājuma lielākais priekšmets – demonstrāciju mašīna *Plymouth Valiant*, par kuru muzejs uzņēmis arī dokumentālo filmu *VALIANT! Brauciens uz brīvu Latviju*. Filmas TV pirmizrāde skatāma 3. maijā plkst. 22 LTV1, 4. maijā to rādīs Latvijas filmu maratonā kinoteātrī *Splendid Palace*, un jebkurā laikā Latvijas teritorijā tā bez maksas skatāma vietnē *filmas.lv*.

mocišanu un satiksmes traucēšanu, savukārt Vija nolasīja politisku deklarāciju par to, ka viņas rīcībai bija politiski iemesli. Pēc tam Vija saņēma gan atbalstu, gan draudus, bet valsts par konfiscēto ruksi viņai izmaksāja 237 kronas. Bet 2014. gadā Viju par sivēna stāstu atkal uzmeklēja Zviedrijas televīzija, lai intervētu ikgadējai programmai *Tas notika pirms 50 gadiem!*

Citi glāba vaļus, citi – Latviju

Trimdas latvieši visā pasaulē – dažādās valstīs, pilsētās un veidos – pret Baltijas valstu okupāciju protestēja 46 gadus. Īpaši aktīvajiem astoņdesmito gadu protestiem ir kāda ļoti neparasta nots. Divdesmitgadnieki, kas

Bēglu jeb, kā latvieši teica, *dīpīšu* nometnēs izdotā *Latviešu stāja svešumā* atgādināja, kādam jābūt latvietim trimdā: neaizmirsti tēvzemi un cīnies, lai tā tiktu atbrīvota; atceries, ka mātes valoda un mātes kultūra ir visdārgākā, tāpēc apņemies to sargāt un atjaunot. «Ne visi, bet liela daļa latviešu tieši tā dzīvoja un audzināja savus bērnus. Viņi teica: kad Latvija būs brīva, mēs brauksim mājās,» atceras Marianna. «Mans vīrs ir holandiešs – viņa ģimene devās uz Austrāliju kā ekonomiskie bēgļi, un viņiem nebija tik svarīgi svešumā saglabāt savu kultūru. Man bija cits stāsts – mūsu ģimene bija izrauta no mājām... Visu bērnu dzirdēju vecāku stāstus par to, cik ļoti viņi gribēja, bet nevarēja palikt Latvijā. Pēc kara viņi visi cerēja, ka tūlī, tūlī brauks atpakaļ.»

Mēs to izdarījām – manas mājas garāžā 1987. gada 18. novembra naktī iebetonējām divus puisus!

pasaulei vēstīja par Latviju, šo zemi nemaz nebija redzējuši, jo piedzima trimdā. Viņu vecāki, politisku iemeslu dēļ savulaik pametuši Latviju, izaudzināja paaudzi, kas cīnījās par valsti, kuru pazina tikai no nostāstiem.

«Jaunietis grib par kaut ko iestāties un cīnīties. Jaunajos latviešos vecāki bija ielikuši pārliecību, ka Latvijas brīvība ir svarīgāka par visu. Mani Austrālijas draugi dega par futbolu, gribēja glābt dabu un vaļus, bet es – Latviju. Protestu pamatā bija jaunības trākums un līdzīgi domājoši cilvēki. Turklāt tās bija atļautās blēņas – ja latviešu pusaudzis vai jaunietis kaut ko dullu darīja ar domu par Latviju, vecāki to atļāva un atbalstīja arī finansiāli,» stāsta Austrālijā dzimusi Marianna Auliciema, muzeja *Latvieši pasaulē* galvenā kuratore un valdes locekle.

Tieši tāpat šobrīd runā arī Ukrainas bēgļi Latvijā – ka viņi te ir tikai uz brīdi, ka jau parīt dosies atpakaļ uz mājām. Marianna nopūšas: «Nekas nav mainījies! Atceros kādu 1944. gada latviešu bēgļu ģimeni. Kad viņi kāpa evakuācijas kuģi Liepājā, sākās bombardēšana, bet divgadīgais Juris kļiedza: «Dullais krievs bumbas met!» Šodien ziņās redzam – maza ukraiņu bērns kļiedz tieši to pašu... Astoņdesmitajos gados biju par jaunu, lai aktīvi protestētu, bet citu latviešu stāsti mani tik ļoti iedvesmoja, ka, tiklīdz sākās karš Ukrainā, teicu bērniem: taisām plakātus un ejam uz Krievijas vēstniecību,» saka Marianna. «Ir jāiestājas pret netaisnību! Nevajag sēdēt mājās un domāt: ko tas līdzēs? Ir ļoti svarīgi izteikt savu viedokli un būt kopā ar līdzīgi domājošajiem.»

PLAKĀTS FUTBOLA STADIONĀ

ANNA MUHKA,
Latvijas Nacionālās bibliotēkas Korporatīvās komunikācijas vadītāja:

«Esmu Zviedrijas latviete. Kad dzīvoju un studēju Minsterē Vācijā, darbojos Pasaules Brīvo latviešu informācijas birojā, ko vadīja Jūlijs Kadelis.

Gatavojoties Eiropas drošības un sadarbības konferencei Madridē 1980. gadā, Jūlijs un citi PBLA darbinieki kā lobījs strādāja ar politiķiem un dažādu valsts delegācijām, bet saprātām, ka viņu darbs jāpastiprina ar demonstrācijām, lai Baltijas valstu liktenim pievērstu arī parasto cilvēku uzmanību un būtu, ko rādīt televīzijā.

atritinājām milzīgo plakātu, lai konferences dalībnieki to redz, bet tad... Uz mūsu pusi skrēja cilvēki ar *stroķiem*, virs galvas lidinājās helikopters. Diemžēl advokāts bija palaidis garām informāciju, ka teritorijā ap konferenču centru tajās dienās pieņemts ārkārtas stāvoklis – jebkurā brīdī jebkurā vietā policija varēja darīt jebko. Visu komandu nolika ar rokām pie sienas, kājas plati, meklēja, vai nav ieroču, izteica aizdomas, ka mana konjaka pudelīte ir Molotova kokteilis. Mūs apcietināja, aizveda un Madrides centrālo policijas ēku. Pēc negulētās nakts un satraukumiem biju tik nogurusi, ka, nokļuvusi kamerā, uzreiz aizmigu. Vēlāk tajā nonāca vēl četras sievietes – pavisam trūcīgi tērptas prostitūtas. Viņām bija tik auksti, ka padalījos ar savām drēbēm, un vienai tika mans

Latviešu jauniešu izkārtais plakāts pie *Santiago Bernabeu* stadiona Madridē 1980. gada 11. novembrī.

Aizbraucām uz Madridi, izstaigājām visas malas, pētīdami, kur ko varētu darīt. Noskatījām futbola stadionu *Santiago Bernabeu* līdzās konferences ēkai – tur konferences atklāšanas dienā brauks garām ārlietu ministri. Stadionā notika celtniecības darbi, atradām, kur varētu ērti piestiprināt mūsu lielo uzrakstu.

No Minsteres uz Madridi devāmies vesela komanda. Mums līdzī bija daudz baltu palagu, viesnīcā tos sašuvām kopā, izveidojot 3 x 19 m lielu plakātu, uz kura ar sarkanu krāsu uzrakstījām *LETONIA = LIBRE* (*Brīvību Latvijai!*). Stadionā iekļuvām jau iepriekšējā vakarā – vēlā tumsā. Adrenalīna bija daudz, bet bailu – nekādu, nekad neesmu bijusi sevišķi bailīga. Drosmi deva mūsu Spānijas advokāts, kurš teica, ka stadions ir privāts īpašums. Lai mūs apcietinātu par to, ka esam tajā iekļuvuši, policija būs jāizsauc īpašniekam. Kamēr viņš to izdarīs un atbrauks policija, mēs sen būsīm prom.

Visu nakti pavadijām mazmājiņā uz betona grīdas, lai mūs nepamana, siltumam iedzērām konjaciņu. Attiecīgajā laikā

T kreklis ar uzrakstu *LETONIA = LIBRE*, tikai uz viņas apkārtmēriem Latvijas karogs izskatījās nevis sarkans, bet rozā. Mums draudēja izraidīšana no Spānijas, tikai nebija zināms, kad tas notiks. Bija novembris, un dzirdējām runas, ka diez vai uz Ziemassvētkiem tiksīm mājās... Situācija nebija omulīga, bet nekas – sakodu zobus, un uz priekšu!

Padomju Savienība Spānijas Ārlietu ministrijai bija iesniegusi notu, lai mūs soda visbargākajā veidā. Pratināšanā izrādījās, ka Madrides policijas šefs Otrajā pasaules karā cīnījies spāņu brīvprātīgo divīzijās vāciešu pusē austrumu frontē, Latvijā bijis slimnīcā un joprojām jūsmo par skaistajām latviešu sievietēm. Mēs bijām pirmie latvieši, ko viņš kopš tā laika satika, tāpēc uzņēmās misiju gādāt, lai mūs atlaiž brīvībā.

Man tolaik bija 24 gadi, un šodienas acīm es darītu to pašu – iesaistītos ne tikai Madrides, bet arī visos citos protestos, kur tolaik piedalījās. Katram vecumam savi darbi un uzdevumi, tāpēc šodien es, visticamāk, nevis sēdētu stadionā, bet būtu konferenču centrā un par Baltijas valstu situāciju runātu ar delegācijām un žurnālistiem.»

TAUTUMEITAS KONFERENCĒ

AIJA ABENE,
angļu valodas skolotāja un tulce:

«Esmu dzimusi ASV, Filadelfijā. Mani vecāki ļoti uzsvēra, ka esam nevis amerikāņi, bet latvieši: gājām latviešu skolā, baznīcā, piedalījāmies nometnēs, vasaras skolā – bijām superletīņi.

Kopā ar brāli un māsām devāmies līdzī vecākiem, kad viņi gāja demonstrācijās, bet pusaudžu vecumā jau sākām to darīt patstāvīgi.

Viens no spilgtākajiem notikumiem man ir Kanādas jauniešu protests Spānijā, Madridē, Eiropas drošības un sadarbības konference 1980. gadā. Tolaik man bija 23 gadi. Latviešu Nacionālā apvienība Kanādā atvēlēja naudu, lai samaksātu par mūsu biļetēm un viesnīcām, un mēs no Kanādas speciāli lidojām uz Madridi.

Bijām rūdīti demonstranti – protestētāju sanāca daudz, tāpēc sapratām – ir kaut kā īpaši jāizceļas, lai prese mūs pamanītu. Mums, latviešiem, ir ļoti koši tautastērpi, un jau iepriekš bija pārbaudīts – tiklīdz kaut kur parādies tautastērpā, prese uzreiz pamana. Tautastērpi mums bija līdzī, viesnīcā tos uzvilcām un devāmies uz konferences publisko sesiju. Man bija pašas šūts Kuldīgas tautastērps, citai demonstrantei – pat košais Bārtas tērps. Četras jaunas sievietes krāšņos tērpos jau tā izcēlās uz pelēcīgi un garlaicīgi gērbo dalībnieku, pārsvarā vīru fona, turklāt mēs nevis apsēdāmies galerijas aizmugurē, bet pa apaļo, garo ceļu demonstratīvi izgājām delegātiem priekšā. Mums uzreiz skrēja pakaļ prese – kas jūs esat, ko jūs te darāt, kas jums mugurā? Tas viss galerijā sacēla tādu trādirīdi, ka mūs izdzina ārā, lai netraucējam konferencei. Tad nu foajē žurnālistiem stāstījām par Latviju – kas esam un ko gribam pateikt. Savu panācām – iekļuvām pat spāņu preses pirmajā lappusē! Gribēju būt skolotāja, tāpēc bija rūpīgi jādomā, ko un kā darīt, lai mani neņemiet cietumā, jo kriminālsods traucētu karjerai.

Aija demonstrācijā Toronto 1981. gada 14. jūnijā.

Atceros kādu demonstrāciju, kuras laikā man bija bail. Policisti ar zirgiem mūs iedzina šaurā šķērsielā, un tā nebija patikama sajūta.

Mūsu mērķis bija atgādināt pasaulei par Baltijas valstīm, uzsverot, ka tās nav daļa no Krievijas, mēs neesam krievi un gribam atgūt savu neatkarību, iestājoties par brīvu Latviju. Lai arī pagāja ilgi gadi, kamēr Latvija atguva neatkarību, viss, ko jaunībā dariju, bija tā vērts. Arī dzīvodama Latvijā, iestājos pret to, kas, manuprāt, notiek nepareizi, – esmu protestējusi ne vien pret karu Ukrainā, bet savulaik arī piketējusi pie Saeimas, rādot savu nostāju par daudziem jautājumiem, – dzīvojot demokrātiskā valstī, ir jāizmanto iespēja paust savu viedokli.»

IEBETONĒŠANA VAŠINGTONĀ

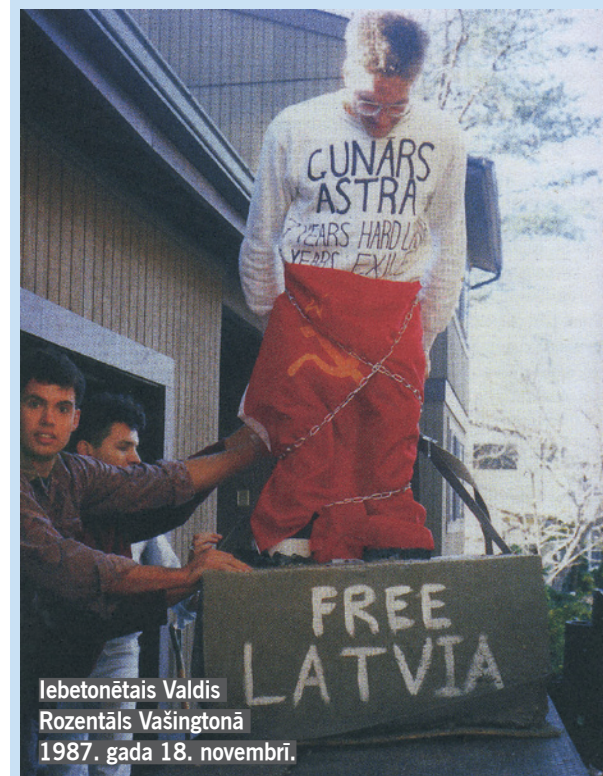

VITA ANDA TĒRAUDA,
Saeimas deputāte:

«Kad piekēdēšanās pie Padomju Savienības vēstniecībām vairs nebija nekas īpašs un nevienu neinteresēja, tapa doma, ka cilvēkus vajag iebetonēt, aizvest un nolikt pie padomju vēstniecības.

Mēs to izdarījām – manas mājas garāžā 1987. gada 18. novembra naktī iebetonējām divus puišus! Bija sagatavotas speciālas koka kastes, lējām tajās betonu, un viņi visu nakti sēdēja, gaidīdami, kamēr tas sacietēs.

Mēs jau laikus bijām izziņojuši žurnālistiem, ka tikos un tikos pie Padomju Savienības vēstniecības sagaidāms kas īpašs.

Iebetonētais Valdis Rozentāls Vašingtonā 1987. gada 18. novembrī.

Betona kluci bija lieli – augstumā ap ceļgaliem un svēra vairāk nekā 200 kilogramu. Puišiem kājās bija speciāli izgatavoti PVC zābaki, lai betonā netraumētu kājas. No zābakiem kājas izvilkt nevarēja, baidījāmies, vai, vedot iebetonētos puišus mašīnā, kluci nepaslidēs un nesalauzīs viņiem kaulus! Mums bija speciāli noīrēta smagā mašīna ar hidrauliskajiem liftiem, tad puišus kā statujas veda uz ratiem – uz galvas papes kaste, pāri palags. Tādus viņus nolika pie Padomju Savienības vēstniecības. Puišiem mugurā bija krekli ar dažādiem uzrakstiem, uz betona kluciem bija uzkrāsots *FREE LATVIA*.

Kad apsardze teica, ka jādodas prom, citādi apcietinās, demonstranti atbildēja: mēs nevaram. Apsardze izsauca policiju, policija sauca ugunsdzēsējus, kuri savukārt meklēja pneimatiskos āmurus, ar ko sašķelt betonu. Tas nemaz negāja tik ātri, un tikmēr, protams, mediji visu filmēja. Savu bijām panākuši – demonstrācija izdevās!

Tā bija jaunība un iespēja paust savus ideālus par Latvijas okupācijas netaisnību, par brīvību un neatkarību. Tur nebija bailu, bet mērķtiecība, azarts un adrenalīns.»